

EN POET I 1900-TALETS EUROPA

- MOT MITTPUNKTENS RÖRELSE

José Ángel Valente föddes 1929 i det spanska Galicien, den nordvästra delen av Spanien.

Tidigt upplevde han skrivandet nödvändighet; ett sätt på vilket författaren kunde förklara och påverka sin omgivning. Det var därför inte helt överraskande att han senare kom i konflikt med Francoregimen.

När spanska inbördeskriget väl var över hade de demokratiska, republikanska krafterna, fått ge vika.

Valente har under uppväxttiden förstått att Spanien är på fel väg och väljer att gå i frivillig 30-årig exil. Han bosätter sig på olika orter i Europa bl.a. i Oxford, Genève, Paris.

Det blev 15 lysande diktsamlingar, vars innehåll pendlar mellan intensiv samhällskritik till ett inre mystiskt landskap, där livets mörker och ljus kämpar om livet. I sitt inre tänkande och yttre skrivande lämnar han aldrig sitt hemland. Det finns där, som en självklar andlig hemvist.

Liksom de flesta exilpoeter beskriver också Valente sitt Spanien med en sorts hatkärlek, åtminstone fram till Francos död. I flera dikter beskriver han den plågsamma frustrationen under inbördeskriget med centrum i Picassos kända målning av staden Guernica, som utplånades den 26 april 1937. Den märkliga dikten slutar:

*Ingen sol utan det bleka
elektriska ljuset av den kalla
fasa som har framfött
Guernicas koagulerade gråton.
Ingen kan svepa nattens mantel
kring en sådan dröm,
tysta detta skrik,
släcka denna lampa
som belyser
explosionen av oupphörlig död,
den inre kammare där minnet
varken kan gå till vila i Guernicas gråhet
eller dö.*

Dikten ingår i en samling från 1976 med titeln Interior con figuras. Det är som om minnesbilder skapar färg, form, ord, känslor, där historiens fasansfulla tavlor hänger på plågsamma spikar.

Valente debuterade 1954 med *A modo de esperanza*. I efterkrigstidens desillusionerade tid finns inte något hopp eller någon ljusstrimma, som kan bryta igenom diktarjagets mörker. Det märks i dikterna hur poetens seende formas till en "pupill i blindhet"

Poetens ord är däremot till för att avslöja samhällsförtryck och falska personers ord och ledande gestalters medlöperi. Det innebär för Valente ett sanningssökande, ett sätt på vilket han kan finna inre balans och samtidigt närhet till hemlandet.

Under slutet av 60-talet sökte han emellertid en alltmer inre, meditativ hållning till sitt skrivande. Han ifrågasatte till och med sin egen poesi när han 1970 formulerar rader, där dikten ses "som en lumpbod för begagnat buller".

Inom sig upptäcker han andra skikt av andligt sökande. Han läser katolska mystiker som Johannes av Korset, som blir hans intime följeslagare. Den inre världen blev för honom verkligare.

Detta faktum påpekar översättaren Lars Bjurman, som skrivit ett intressant förord. Bjurman vill föra in Valente i ett litterärt utvecklingsschema, som påminner om Gunnar Ekelöf. Mystikens närvaro, både den sakrala och profana, erbjuder en väg mot inre förklaringar. Poeten säger sig vara på väg till "mittpunkten eller nollpunkten"; en sorts neråtgående rörelse, där Intet och Ingenting, står för det oförklarliga eller gudomliga. Språket tar slut och likt Wittgenstein får även poeten finna andra språkliga strukturer och inre klanger.

Hos Valente blir änglarna fler. Den metafysiska närvaron verkligare än den fysiska; änglar är närvarande, som tydliga ljusbärare och diktens ord, såsom en böns hopp och förtvivlan. En dikt från *Material memoria*, 1979:

*Du är, återvänder eller dyker upp på nytt
längst ut vid gränsen, härskare
över det oåtskilda.
Skilj inte
skuggan från det ljus den alstrat.*

Jag förstår att José Ángel Valente bosatte sig i södra Spanien efter exilåren, det karga Almeria i söder. Det är den del av Spanien som fortfarande är behärskad av influenser från en svunnen arabvärld och judisk närvaro. Det är här som den islamska sufismen tangerar den judiska kabbalan; två mystiska företeelser, vilka var och en på sitt sätt vill tolka det utsägbara.

I diktsamlingen 1980 behandlar Valente den judiska talmystiken, som har direkt koppling till Skaparen och Skapelsen. Det är "urbokstäverna eller urmödrarna" alef, mem och shin, vilka står för luft, vatten och eld, som fundamentalt möjliggör världens tillblivelse.

Valente skriver om "bet", som hus, ort, hem och skapar därmed ytterligare en insiktsfull tolkning av en bokstav i det hebreiska språket. Vi har kvar ordet i tex. *Bet-lehem* dvs. bröduset.

Samtidigt är Valente en språklig modernist i symbolismens efterföljd. Hans metaforiska språkuttryck är träffande, kristallklart och överraskande. Läsaren kan finna uttryck som: "vinden bogserar övergivna himlar", "medelmåttans aggressiva oemottaglighet", eller se "tiden som numrerad rörelse".

I en upplyftande aforism heter det: "Att sätta en poet i akademien, är som att plantera ett träd i jordbruksministeriet."

Mot Valentens livsslut, han avled 2000, blir dikterna alltmer formade till korta sentenser. Ord pressas på sina innebörder. Till slut heter det: "Ingen fågel flyger./ Den har gömt sig i nattens mörka vecka!"

Läsaren får i boken möta en stor, internationell poet, som söker sin väg, sin nollpunkt!

Hans-Evert Renérius

Brutus Östling Bokförlag. José Ángel Valente. NOLLPUNKT